

O'YIN FAOLIYATINING BOLA RIVOJLANISHIDAGI
O'RNI VA AHAMIYATI

Rasulova Zohida Sindarovna

BIU "Boshlang'ich ta'lim" kafedrası o'qituvchisi

Hamdamisarova Xosiyat Akbar qizi

BIU Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi I bosqich talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'yinlar orqali kasbiy kompetentlik elementlarining paydo bo'lishi va uning ahamiyati haqida bayon etilgan bo'lib, o'yinning maktab yoshidagi o'quvchilar hayotidagi vazifasini aks ettirgan.

В данной статье рассматривается возникновение и значение элементов профессиональной компетентности через игру у учащихся начальных классов, а также отражается роль игры в жизни школьников.

This article discusses the emergence and significance of the elements of professional competence through the game among primary school students, and also reflects the role of the game in the life of schoolchildren.

Tayanch so'zlar: o'yinlar, analiz, marosimlar, nazariyalar, tadqiqotlar, ilmiy izlanishlar, jarayon, bilish, tushunish, anglash.

"O'yin" atamasining yagona ta'rifi yo'q. Mahalliy fanda quyidagilar eng ko'p e'tirof etilgan: o'yin - bu ijtimoiy tajribani qayta yaratish va o'zlashtirishga qaratilgan vaziyatlardagi faoliyat turi bo'lib, unda hatti-harakatlarning o'zini o'zi boshqarishi shakllanadi va takomillashtirilad. O'yin - bu samarasiz faoliyat turi bo'lib, uning motivi uning natijalarida emas, balki jarayonning o'zida. Kishilik jamiyati tarixida o'yin sehr-jodu, xulq-atvori va boshqalar bilan o'zaro bog'langan; sport, harbiy va boshqa tayyorgarlik, san'at (ayniqsa, uning ijro shakllari) bilan chambarchas bog'liq. O'yin bolalarni tarbiyalash, o'qitish va rivojlantirishda psixologik tayyorgarlik vositasi va kelajakdagi hayotiy vaziyatlarda muhim ahamiyatga ega. O'yin pedagogikada (pedagogik o'yin) deb qo'llaniladi. Pedagogik o'yin muhim xususiyatga ega - o'rganishning aniq belgilangan maqsadi va tegishli pedagogik natija, uni asoslash, aniqlash va ta'lim va kognitiv yo'nalish bilan tavsiflash mumkin. Xorijiy pedagogika va psixologiyada o'yin faoliyati muammosi haqida J.J. Russo, Z. Freyd, J. Piaget va boshqalar; mahalliy fanda - K.D. Ushinskiy, P.P. Blonskiy, S.L. Rubinshteyn, D.B. Elkonin va boshqalar o'z fikrlarini bilidirib o'tgan. O'z asarlarida o'yinning shaxsning ontogenezidagi roli, asosiy psixik funktsiyalarning rivojlanishi, shaxsning o'zini o'zi boshqarishi va o'zini o'zi anglashi, shuningdek, sotsializatsiya jarayonlari - o'zlashtirish va foydalanishda. shaxsning ijtimoiy tajribasi tekshiriladi va asoslanadi. XVIII asrda

Jan-Jak Russo bolani bilish va tushunish uchun uning o'yinini kuzatish kerakligini juda to'g'ri ta'kidladi. Til muloqot uchun tabiiy muhiti bo'lgan kattalardan farqli o'laroq, bola uchun muloqot uchun tabiiy muhit o'yin faoliyatidir. O'yin nazariyasi rivojiga katta hissa qo'shgan nemis psixologi K.Gross, masalan, o'yinni instinktlar tomonidan ularni takomillashtirish maqsadida belgilanadigan mashqlar deb hisoblagan ("o'yinning maxsus shakllari – instinktlarning maxsus shakllari"). Biogenetik yo'nalish nazariyotchilari (S. Xoll va boshqalar) o'yinda "sirli" instinktlarning namoyon bo'lishini, insoniyatning o'tmish tarixining individual tajribasini ko'rdilar ("o'yinda bola yo'qolgan chiroyli damlarni eslaydi"). Nega, masalan, bola ota rolini afzal ko'radi? Ushbu nazariya tarafdorlarining fikriga ko'ra, uni bu rolni o'ynashga boshqa hech narsa undamaydi, balki onasiga muhabbatda raqib sifatida otasiga bo'lgan rashki tufaylidir. Psixolog A.Adler va uning izdoshlarining fikricha, o'yinda bola o'zining pastlik va ba'zi bir salbiy tuyg'usini g'arq qilishga, yo'q qilishga harakat qiladi. Shuning uchun, bolalar peri, sehrgar o'ynashni yaxshi ko'radilar va shuning uchun "ona" qo'g'irchoq "qizi" ga shunchalik avtokratik munosabatda bo'ladiki, uning barcha qayg'ularini va haqiqiy hayot bilan bog'liq muammolarini o'z zimmasiga oladi. O'yinni atrofdagi voqelikdan uzilgan, bola o'z kechinmalarida yakkalanib qoladigan illyuziya dunyosi sifatida boshqa ba'zi xorijiy psixologlar, masalan, K. Koffka, K. Levin, J. Piaget ham ko'rib chiqdilar. Gollandiyalik psixolog F.Buitendiykning o'yin nazariyasida o'yin K.Gross tomonidan atrofdagi voqelik ob'yektlariga nisbatan o'ziga xos yo'naltiruvchi-tadqiqot faoliyati sifatida belgilab berilgan funksiyaga nisbatan yangi funksiyada ko'rib chiqiladi. Bir qarashda bir-biridan farq qiladigan bu nazariyalar ularni birlashtiruvchi umumiy platformaga ega – ularning mualliflari o'yin instinktlarga, ular yetukligida paydo bo'ladigan biologik ehtiyojlarga asoslanganligini ta'kidlaydilar. Bola uchun juda muhim bo'lgan ushbu turdagi faoliyatda kattalar faqat passiv kuzatuvchi, tafakkur rolini bajaradi. Xorijiy adabiyotlarda keltirilgan o'yinning kelib chiqishining asosiy nazariyalari quyidagicha ta'riflanadi:

1. Ortiqcha nerv kuchlari nazariyasi, kompensator. Bu nazariya 19-asrda paydo bo'lgan. Uning ajdodi ingliz faylasufi G. Spenser (1820-1903) hisoblanishi kerak, u o'yinni haddan tashqari faollik natijasi deb hisoblagan, uning imkoniyatlarini oddiy faoliyatda tugatib bo'lmaydi. Spenserning so'zlariga ko'ra, o'yin muhim ahamiyatga ega, chunki u ortiqcha hayotiy energiyani chiqarishga imkon beradi. Ochlik yoki xavf ta'sirida hayvon yoki odam ma'lum bir maqsadga erishish uchun bor kuchini sarflaydi.

Bolalar ortiqcha kuchga ega bo'lmagan holda charchoq holatida o'ynaydilar va bu o'yin ularning tiklanishiga, bolada yangi energiya paydo bo'lishiga yordam beradigan omil bo'ladi. 20-asrning boshlarida Shveytsariya olimi K. Gross tomonidan profilaktika nazariyasi alohida mashhurlikka erishdi. Uning g'oyalariga ko'ra, o'yin abadiy hatti-harakatlar maktabidir. K.Gross o'z nazariyasini "mashqlar nazariyasi" deb atagan. Jismoniy mashqlar o'z-o'zidan ma'lum ko'nikmalarni muntazam ravishda yaxshilashni

anglatadi. Jismoniy mashqlar - bu rivojlanish amaliyotidir. Bolalar uchun o'yin keyingi jiddiy faoliyatga, hayotga tayyorgarlik, tabiiy o'zini o'zi tarbiyalash vositasidir. O'yinda bola jismoniy mashqlar qilib, o'z qobiliyatlarini yaxshilaydi. O'yin bolalar tajribasida takrorlanadi. Bola unga qayta-qayta murojaat qiladi, takrorlashning zavqini his qiladi. Kattalar uchun o'yin hayot haqiqatiga qo'shimcha, dam olish, rivojlanish vositasidir. Shunday qilib, K. Gross o'yinni bolaning rivojlanishi bilan bog'laydi va uning ma'nosini rivojlanishda o'ynaydigan roldan izlaydi. G.S. Xoll bolaning rivojlanish jarayonida, uning turli o'yinlarida, insoniyat sivilizatsiyasining butun tarixi davomida ketma-ketligini kuzatish mumkin bo'lgan faoliyat turlari hayotga kirib borishiga ishongan. Bolalar o'yinlarida bu o'tmishning belgilarini ko'rish mumkin - ov, urush, yig'ish, yozish, oilaviy hayot va boshqalar. O'yin, bu nazariya tarafdorlarining fikriga ko'ra, o'tmishdagi instinktlarni yengishga, yanada madaniyatli bo'lishga yordam beradi. Ushbu tadqiqotchilar bolalarning odatiy yugurishlarini, ularning nayzalarini, otishmalarini, kamonlarini uzoq o'tmishdagi ovning takrorlanishi sifatida qabul qilishadi. Bolalar karnavallari, teatrlashtirilgan liboslar, niqoblar, bosh kiyimlar - diniy marosimlarning aksi va boshqalar. Biz bolalar o'yinlarida o'tmishning ba'zi ildizlarini kuzatamiz, lekin ular madaniy an'analar asosida, bolalarning o'ynoqi tasavvurlarini oziqlantiradigan qiyin manbalarda paydo bo'ladi. Shuningdek, bolalar o'yinlarida kelajakni kutish (oldindan ko'rish) g'oyasi mavjud. Uning tarafdori fransuz o'qituvchisi A. Vallon: "... O'yinlar keyinchalik paydo bo'lishi kerak bo'lgan faoliyat turlarini kutish va o'rganish sifatida ko'rish mumkin". O'g'il bolalar va qizlar uchun o'yinlar har xil, chunki ular ularni kutayotgan hayotiy rol bilan belgilanadi. O'yin har doim bir vaqtning o'zida ikkita vaqt o'lchovida harakat qiladi: hozirgi va kelajakda. Bir tomondan, u bir lahzalik quvonch baxsh etadi, shoshilinch ehtiyojlarni qondirishga xizmat qiladi. Boshqa tomondan, o'yin har doim kelajakka qaratilgan, chunki u ba'zi hayotiy vaziyatlarni taqlid qiladi yoki insonning ijtimoiy, kasbiy, ijodiy funktsiyalarini bajarishi uchun zarur bo'lgan xususiyatlar, fazilatlar, holatlar, ko'nikmalar, qobiliyatlarni birlashtiradi.

A. Adler o'yinning ko'rinishini va uning o'ziga xosligini bolaning haqiqatda amalga oshira olmaydigan istaklarini amalga oshirishi bilan izohlaydi. Nemis psixologi K. Byuler (1879–1963) ham o'yinni funksional zavq olish maqsadida bajariladigan faoliyat deb ta'riflagan. Byuler nazariyasida e'tibor o'yinda amaliy natija emas, balki o'yin faoliyati jarayonining o'zi muhim bo'lib, undan bola zavqlanishiga qaratiladi. Bolalar uchun o'yin dunyosiga sho'ng'ish - muhim hayot ma'nosi. Bunday ichki munosabat, o'ziga xos shaxsiy munosabat va "libido" holatini - qudratli quvonch, tajriba va zavqlarning to'liqligini yaratadi deb taxmin qilinadi. A.N. Leontiev quyidagi g'oyasi mavjud: "O'yin samarali faoliyat emas, uning motivi natijada emas, balki harakatning o'zida". Bolaning unga to'g'ridan-to'g'ri erisha olmaydigan kengroq harakatlarni o'zlashtirishi faqat o'yinda amalga oshirilishi mumkin. S.L. Rubinshteyn,

A.N. Leontiev va ularning izdoshlari o'yinni bolaning dunyoni tushunish va o'zlashtirishning qulay usuli sifatida tushuntirdilar. O'yin faoliyatining o'ziga xosligi amaliy faoliyat bilan birlikda namoyon bo'ladi va shuning uchun faol, samarali xarakterga ega hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anikeyeva N.P. "Vospitaniye igroy". Moskva "Prosvesheniye" 1987y. 138b
2. Usova A.P. Rol igri v vospitanii detey M.; "Prosvesheniye" 1976y 48b